jugoslovenski komitet
pravnika za ljudska prava
centar protiv torture

tortura

tortura

instrument protiv demokratije

međunarodni dokumenti
zakonodavstvo
slučajevi

priredio
mr Dejan Milenković

Beograd

Jugoslovenski komitet pravnika za ljudska prava
Centar protiv torture

TORTURA
Instrument protiv demokratije
Međunarodni dokumenti
Zakonodavstvo
Slučajevi
Priredio
mr Dejan Milenković

Izdavač
Jugoslovenski komitet pravnika za ljudska prava
Krunska 22, 11000 Beograd
Tel: +381-11-324-45-40
Fax: +381-11-33-44-235
E-mail: yulaw@eunet.yu
www.yucom.org.yu

Za izdavača
Biljana Kovačević-Vučo

Uređivački odbor
Biljana Kovačević-Vučo
Gradimir Nalić
Dr Stevan Lilić (urednik)

Kompjuterska obrada i štampa: *Dosije*

Tiraž 500

© Jugoslovenski komitet pravnika za ljudska prava

Yugoslav Lawyers Committee for Human Rights
Center Against Totrure

TORTURE
Instrument Against Demokracy
International Instruments
Legislation
Cases
Edited by
Dejan Milenković, M.A.

Published by
The Yugoslav Lawyers Committee for Human Rights
Krunska 22, 11000 Belgrade
Tel: +381-11-324-45-40
Fax: +381-11-33-44-235
E-mail: yulaw@eunet.yu
www.yucom.org.yu

For the Publisher
Biljana Kovačević-Vučo

Editorial Board
Biljana Kovačević-Vučo
Gradimir Nalić
Dr. Stevan Lilić (Editor)

Computer formatting & printing: *Dosije*

Copies 500

© Yugoslav Lawyers Committee for Human Rights

jugoslovenski komitet
pravnika za ljudska prava
centar protiv torture

tortura

instrument protiv demokratije

međunarodni dokumenti
zakonodavstvo
slučajevi

priredio
mr Dejan Milenković

Beograd
2001

SADRŽAJ

NOTA BENE
Mr Dejan Milenković 13

I. TORTURA – INSTRUMENT PROTIV DEMOKRATIJE
Dr Stevan Lilić, Biljana Kovačević-Vučo 21

II. MEĐUNARODNI I EVROPSKI MEHANIZMI BORBE PROTIV TORTURE 28

A. Uloga i značaj međunarodnih mehanizama zaštite ljudskih prava
Biljana Kovačević-Vučo 28

B. Ujedinjene nacije – dokumenti i mehanizmi borbe protiv torture
Mr Dejan Milenković 34

C. Evropske konvencije i mehanizmi borbe protiv torture
Mr Dejan Milenković 49

D. Međunarodni dokumenti, medicinski aspekt i tortura
Dr Đorđe Alempijević 55

III. USTAVNI I ZAKONSKI OKVIRI ZAŠTITE OD TORTURE U JUGOSLOVENSKOM PRAVU 69

A. Ustav i jugoslovensko zakonodavstvo
Mr Dejan Milenković 69

B. Određeni aspekti policijskog pritvora
Dušan Ignjatović 85

C. Bringing Cases to Court – Legal Aspects of Fighting Torture
Dr Stevan Lilic 99

IV. ULOGA I ZNAČAJ MEĐUNARODNIH I NACIONALNIH NEVLADINIH ORGANIZACIJA U BORBI PROTIV TORTURE (*Mr Dejan Milenković*) 112

A. O ulozi i značaju nevladinih organizacija u borbi protiv torture 112

B. Međunarodni savet za rehabilitaciju žrtava torture (IRCT, Kopenhagen) 117

C. Asocijacija za sprečavanje torture (ATP, Ženeva) 119

D. Balkanska mreža sa sprečavanje torture i pomoć žrtvama (B.AN, Atina). 121

1. Centar za pomoć licima koja su preživela torturu (ACET, Sofija) 124
2. Centar za rehabilitaciju žrtava torture (CTV „Most", Sarajevo) 126
3. Medicinski rehabilitacioni centar za pomoć žrtvama torture (MRCT, Atina) 129
4. Centar za rehabilitaciju žrtava torture i drugih oblika zlostavljanja (CRTV, Solun) 131
5. Međunarodni centar za rehabilitaciju žrtava torture (IRCT, Zagreb) 133
6. Albanski centar za rehabilitaciju žrtava torture (ARCT, Tirana) 135
7. Kosovski centar za rehabilitaciju žrtava torture (KRST, Priština) 138
8. Međunarodna mreža pomoći (IAN, Beograd) 140
9. Stres klinika (Beograd) 142
10. Jugoslovenski komitet pravnika za ljudska prava – Centar protiv torture (YUCOM–CPT, Beograd) 144

V. TORTURA – NEKOLIKO SUDSKIH SLUČAJEVA CENTRA PROTIV TORTURE (*Dušan Ignjatović*) .. 151

A. Suđenje grupi Albanaca u Prokuplju 152

B. Slučaj Flore Brovine kao karakterističan primer psihičke torture, nečovečnog i degradirajućeg ponašnja i iznuđivanja dokaza 156

C. Nečovečno ponašanje pripadnika policije, prebijanje i zastrašivanje svedoka 159

D. Slučaj prebijanja i pritvaranja pripadnika Narodnog pokreta OTPOR u Požarevcu 162

E. Slučaj prebijanja Anike i Jovane Krstić od strane policije na demonstracijama SZP (septembar 1999) 169

VI. DODATAK: MEĐUNARODNI DOKUMENTI O TORTURI 173

A. Konvencija protiv mučenja i drugih svirepih, nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (UN, 1984) 173

B. Evropska konvencija o sprečavanju mučenja i nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (Savet Evrope, 1987) 197

C. Statut Balkanske mreže za sprečavanje torture i pomoć žrtvama (B.AN, 1996) 207

D. Posebne odredbe Krivičnog zakona Grčke protiv torture (1984) 212

E. Smernice za politiku Evropske unije prema trećim zemljama u odnosu na torturu i druge oblike okrutnog, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja (Savet Evropske unije, 2001) 221

CONTENTS

NOTA BENE
Dejan Milenkovic, M.A 17

I TORTURE – INSTRUMENT AGAINST DEMOCRACY
Dr. Stevan Lilic, Biljana Kovacevic-Vuco 21

II INTERNATIONAL AND EUROPEAN MECHANISMS OF FIGHTING TORTURE..... 28

A. The Role and Importance of International and European Mechanisms in Human Rights Protection
Biljana Kovacevic-Vuco 28

B. United Nations – Documents and Mechanisms Against Torture
Dejan Milenkovic, M.A. 34

C. European Conventions and Mechanisms Against Torture
Dejan Milenkovic, M.A. 49

D. International Documents, Medical Aspect and Torture
Dr. Djordje Alempijevic..... 55

III CONSTITUTIONAL AND LEGAL FRAMEWORK OF PROTECTION AGAINST TORTURE IN THE YUGOSLAV LEGAL SYSTEM..... 69

A. The Constitution and The Yugoslav Legal System
Dejan Milenkovic, M.A. 69

B. Some Aspects of Police Custody
Dusan Ignjatovic..... 85

C. Bringing Cases to Court – Legal Aspects of Fighting Torture
Dr. Stevan Lilic..... 99

IV THE ROLE AND IMPORTANCE OF INTERNATIONAL AND NATIONAL NON-GOVERNMENT ORGANIZATIONS IN FIGHTING TORTURE
(Dejan Milenkovic, M.A)..... 112

A. The Role and Importance of NGO's in Fighting Torture 112

B. International Rehabilitation Council for Torture Victims (IRCT, Copenhagen)..... 117

C. Association for the Prevention of Torture (ATP, Geneva)..... 119

D. The Balkan Network for the Prevention of Torture and Rehabilitation of Victims (B.AN, Athens)..... 121

1. Assistance Center for Torture Survivors (ACET, Sofia)..... 124
2. Center for Torture Victims "Most" (CTV, Sarajevo) 126
3. Medical Rehabilitation Center for Torture Victims (MRCT, Athens) 129
4. The Rehabilitation Center for Victims of Torture and Other Forms of Abuse (CRTV, Thessaloniki) 131
5. International Rehabilitation Center for Torture Victims (IRCT, Zagreb)..... 133
6. Albanian Rehabilitation Center for Torture Victims (ARCT, Tirana)..... 135
7. The Kosovo Rehabilitation Center for Torture Victims (KIST, Pristina)..... 138

8. International Aid Network (IAN, Belgrade) 140
9. The Stress Clinic (Belgrade) 142
10. The Yugoslav Lawyers Committee for Human Rights, Center Against Torture (YUCOM–CAT, Belgrade) 144

V CASES OF YUCOM-CAT PROVIDING LEGAL AID TO TORTURE VICTIMS (*Dusan Ignjatovic*) 151

A. Trial Against Ethnic Albanian Group in Prokuplje 152
B. The Flora Brovina Case – Characteristic Example of Mental Torture and Inhuman and Degrading Treatment 156
C. Inhuman Treatments by Police, Beating and Intimidating Witnesses 159
D. Beating and Arresting OTPOR Members in Pozarevac 162
E. The Anika and Jovana Krstic Case – Beating by Police During Demonstrations (September, 1999) 169

VI APPENDIX 173

A. Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (UN, 1984) 173
B. European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (Council of Europe, 1987) 197
C. Statute of the Balkan Network for the Prevention of Torture and Rehabilitation of Victims (B.AN, 1996) 207
D. Special provisions of the Greek Penal Code regarding torture (1984) 212
E. Guidelines to European Union Policy Towards Third Countries on Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (Council of The European Union, 2001) 221

NOTA BENE

Karakterističan za zatvorena društva, problem torture i drugih oblika nečovečnih i ponižavajućih postupanja i kažnjavanja čvrsto je povezan sa državnom represijom – instrumentom koji vlastodršci koriste sa ciljem opstanka na vlasti. Zbog toga se tortura često označava i kao „instrument protiv demokratije".

U tom kontekstu treba posmatrati i pitanje torture u Srbiji u poslednjih nekoliko godina, jer je on bio čvrsto povezan sa slomom induvidualnog i grupnog suprotstavljanja državnoj sili. Sve do 5. oktobra 2000. godine, režim Slobodana Miloševića i od njega zavisna izvršna vlast i pravosuđe često su primenjivali i tolerisali torturu i druge oblike nečovečnih i degradirajućih ponašanja i postupanja. Učesnike mirnih protesta i demonstracija često su surovo prebijali pripadnici policije, a pritvorenici, prvenstveno politički neistomišljenici, fizički i psihički su mučeni i maltretirani. I sami građani neretko su bili žrtve brutalnih postupanja pripadnika organa policije, našavši se, sasvim slučajno, na pogrešnom mestu u pogrešno vreme.

Kako je problem torture često povezan sa ličnim dostojanstvom čoveka kao pojedinca, mnogi slučajevi i danas ostaju skriveni od očiju javnosti. Građani retko o njima žele da pričaju, mada se situacija nakon 5. oktobra značajno promenila.

S druge strane, rat na nekadašnjim jugoslovenskim prostorima još više je produbio problem torture, jer su različite vojne, ali i paravojne i parapolicijske formacije često izlagale civilno stanovništvo mučenju i drugim brutalnim i nečovečnim ponašanjima i postupcima.

Jugoslovenski komitet pravnika za ljudska prava, Centar protiv torture (YUCOM-CPT) u svom dosadašnjem radu više se puta susretao sa konkretnim slučajevima mučenja i drugih oblika nečovečnih i degradirajućih kažnjavanja i postupaka, evidentirao ih i pružio neophodnu pravnu pomoć žrtvama. Pojedini slučajevi obuhvaćeni su i ovom publikacijom, kojom Komitet želi da afirmiše međunarodne i evropske instrumente i dokumente borbe protiv torture i da ukaže na slabosti i nedostatke domaćih pravnih propisa koji regulišu njeno sprečavanje. *Jugoslovenski komitet pravnika* još jednom ukazuje i podseća aktuelne vlasti na neophodnost hitnog usvajanja *Evropske konvencije o sprečavanju mučenja i nečovečnih i ponižavajućih kazni ili postupaka.*

Ova publikacija ukazuje i na značaj aktivnosti domaćih, stranih i međunarodnih nevladinih organizacija koje se bave problemom torture. Nevladine organizacije, svojim efikasnim monitoringom utiču na implementaciju i sprovođenje međunarodnih dokumenata u nacionalnim zakonodavstvima i, istovremeno, predstavljajući karakteristične slučajeve u javnosti, značajno doprinose podizanju svesti građana u vezi sa sprečavanjem i iskorenjivanjem torture.

Posebno su istaknuti rad i aktivnosti *Balkanske mreže za sprečavanje torture (B.AN)*, čiji je aktivni član i *Centar protiv torture* pri Jugoslovenskom komitetu pravnika za ljudska prava. Rezultati višegodišnjeg, kontinuiranog, analitičkog i komparativnog istraživanja problema torture, koji su predstavljeni ovom publikacijom, jednim delom sadržinski konvergiraju sa radnim materijalom koji je predstavljen na sastanku Balkanske mreže aprila 2000. godine u Sofiji.

Državna represija prema nevladinim organizacijama u 2000. godini, naročito u periodu koji je prethodio septembarskim izborima na kojima je Milošević izgubio vlast, bila je razlog što se ova publikacija nije pojavila u javnosti i ranije. S druge strane, prošlo je dovoljno vremena da se dâ i jedna početna ocena uspostavljenih odnosa na relaciji građani – nova vlast, iz koga jasno proizilazi da građani više ne osećaju strah od predstavnika vlasti i njihovog postupanja, o čemu govori podatak da su sporadični slučajevi torture i ponižavajućih postupaka prema građanima prijavljeni, pri čemu su im i državni organi i štampani i elektronski mediji posvetili odgovarajuću pažnju.

Ova publikacija ukazuje na dva perioda vezana za pojavu i prirodu torture. Prvi, koji je za nama, oličavao je primenu torture i kršenje osnovnih ljudskih prava, a drugi, koji je pred nama, trebalo bi da karakteriše „lečenje" društva i iskorenjivanje torture.

Konačno, u „Dodatku", osim konvencija UN i Saveta Evrope, dat je i Statut Balkanske mreže, kao i prilog *Posebne odredbe Krivičnog zakona Grčke* koje se odnose na torturu sa uvodnim ekspozeom tadašnjeg ministra pravde Mangakisa, koji nam je

dostavio MRCT iz Atine. Osim toga, uključen je i prevod najnovijih *Smernica za politiku Evropske unije prema trećim zemljama u odnosu na torturu i druge oblike okrutnog, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja* (br. 2342 od 9. aprila 2001), koje su donete na inicijativu Švedske, kao predsedavajuće EU, kao i tekst saopštenja za javnost koje je tim povodom dala ministarka inostranih poslova Švedske, gospođa Anna Lindh.

Beograd, februar 2001. Mr Dejan Milenković
Centar protiv torture
Jugoslovenski komitet
pravnika za ljudska prava

NOTA BENE

The issue of torture and other inhuman or degrading treatments or punishments is typical for non-democratic (closed) societies and is related to government repression as a source for the authorities to sustain their domination. This is why, in many cases, torture is the main "instrument against democracy."

The problem of torture in Serbia during the last ten years needs to be observed in this context because it was the main source of individual and group resistance to government repression. Until October 5th 2000, the regime of Slobodan Milosevic and his dependent administration and judicature frequently used and/or tolerated torture and other inhuman or degrading treatment. Participants in peaceful protests and demonstrations were often beaten by police. People in custody, political opponents, as well as citizens were also victims of torture by police forces – in many instances, just because they were in wrong place at the wrong time.

As the issue of torture is related to personal dignity, many of these cases still stay concealed from the eyes of the public. Many citizens do not want to speak openly about their experiences, although the situation after October 5th has significantly changed. Now that the new government is in power, we witness a decline in fear among the citizens.

On the other hand, the war in former Yugoslavia exposed cases of torture, as the local population was tortured and was victim of other degrading and inhuman treatments by different military, para-military and para-police formations.

The Yugoslav Lawyers Committee for Human Rights, Center Against Torture (YUCOM-CAT) was faced with a number of torture cases and other cruel, inhuman or degrading treatments or punishment. All of these cases were classified and legal aid was provided for all torture victims. Some of the cases are included in this publication.

For the purpose of urgent and complete abolition of torture, through this publication, YUCOM-CAT, in its activity promotes international and European mechanisms and documents against torture in order to show the weaknesses and defaults of domestic legal documents against torture. YUCOM also wants to remind the current authorities of the necessity of adopting the *European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment.*

The focus of this publication is also on the importance of collaboration with other local, foreign and international NGOs working in this field. A significant part of the NGO activities is through their monitoring function and contribution to the implementation of international documents in domestic legislation, as well as to present cases of torture to the public for the purpose of increasing public awareness.

The Balkan Network for the Prevention of Torture, with the *Yugoslav Lawyers Committee For Human Rights Center Against Torture* as its member, plays a significant role. This publication is a result of extensive, continual and analytical research in the field of preventing torture and in part rests on the working material presented at the B.AN meeting held in April 2000 in Sofia.

Government repression against NGOs during 2000, especially before the federal elections in September 2000 was the main reason why the publication was not issued as planned.

This publication shows that there were two periods related to torture. The first period, which is over, was characterized by torture and violation of fundamental human rights, and the second, that is before us should be seen as a period of "healing" of society from the menace of torture.

Finally, in the Annex, together with the UN and Council of Europe convetions, we present the (Serbian) translation of the Statute of the Balkan Network, as well as the *Special Provisions of the Greek Penal Code Against Torture*, with the introductory remarks of the then Minister of Justice Mr. Mangakis, that was forwarded to us by the MRCT from Athens. Also, included in this publication is the translation of the newest European Union Council *Guidelines to European Union Policy Towards Third Countries on Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment* (No. 22342, April 9 2001) that were adopted on Sweden's initiative as the country chairing the European

Union, as well as the text of the public statement on this occasion made by the Minister of Foreign Affairs of Sweden, Ms. Anna Lindh.

Beograd, February 2001. Dejan Milenković, M.A.
Center Against Torture
Yugoslav Lawyers
Committee for Human
Rights

I. TORTURA – INSTRUMENT PROTIV DEMOKRATIJE

Dr Stevan Lilić
Profesor Pravnog fakulteta
Univerziteta u Beogradu

Biljana Kovačević-Vučo
Predsednik Jugoslovenskog komiteta
pravnika za ljudska prava

Posmatrajući bližu i dalju istoriju razvoja ljudskog društva, uočavamo da su u svakom istorijskom periodu vladari i vlastodršci pribegavali mučenju i drugim oblicima nečovečnog i ponižavajućeg postupanja, kad god su nastojali da dođu do neke informacije o aktivnostima protiv njih, ili samo da bi ugušili bilo kakav otpor.[1] Iz tog razloga su, tokom istorije, mnoge civilizacije širom sveta, koristile torturu (mučenje) kao „legalan" način kojim se dolazilo do priznanja i kažnjavanja optuženih.[2]

[1] Uporedi: ***Report of Activities 1994–1999***, Nikolas Bilanakis, ***Torture, a Treat to Democracy***, Rehabilitation Center for Torture Victims, Ionina 1999, p. 13.

[2] Didier Rouget, ***International, European and National Mechanisms to Combat Torture***, Geneva, brochure No. 2, June 1998, p. 9.

Iako je tortura univerzalno zabranjena, ona se i danas često primenjuje u mnogim delovima sveta. I dok su u prošlosti različiti oblici torture korišćeni da bi se došlo do informacija ili priznanja i kažnjavanja optuženih, danas tortura ima znatno suptilnije značenje. Tortura je usmerena da uništi individuu i tako slomljenu ličnost iskoristi za zastrašivanje drugih članova zajednice. Jer, osnovni cilj torture i drugih oblika nečovečnog postupanja je slom individualnog suprotstavljanja državnoj sili.[3] Ona zato danas predstavlja *najsnažniji instrument moći protiv demokratije*.

Prema sadašnjim podacima, bilo zabranjena ili ne, tortura i drugi oblici nečovečnog postupanja nikad nisu prestali. Mnogobrojni konflikti i tenzije širom sveta učinili su da su različiti oblici torture i mučenja još uvek veoma rasprostranjeni.[4]

Tortura (mučenje) i drugi različiti oblici nečovečnog postupanja karakteritični su za tzv. zatvorena društva u kojima korpus ljudskih prava nema veliku vrednost. U takvim društvima, državna represija je često snažno usmerena prema pojedincima ili pojedinim grupama (npr. političkim, etničkim ili religijskim).

Državnu represiju, čiji je osnovni cilj održavanje pojedinaca ili pojedinih grupa na vlasti

[3] Uporedi: ***The Torture***, Assistance Center for Torture Survivors – ACET, Sofia, Bulgaria.

[4] Didier Rouget, ***International, European and National Mechanisms to Combat Torture***, Geneva, brochure No. 2, June 1998, p. 9.

sprečavanjem demokratskih načina izražavanja volje dela ili celog naroda (putem izbora ili putem javnih protesta ili, na primer, sprečavanjem slobodnog dotoka informacija i rada nezavisnih medija i sl.), po pravilu sprovode organi izvršne vlasti – pre svega, policija, zatim razne tajne službe, parapolicijske i paravojne formacije, vojska, kao i od izvršne vlasti zavisno pravosuđe.

U takvoj situaciji, mučenje (fizičko i psihičko) i drugi oblici nečovečnog postupanja su veoma česti, čime državni organi i različiti oblici paravojnih i parapolicijskih formacija krše unutrašnje zakonodavstvo jedne zemlje, ali i veliki broj međunarodnih konvencija.[5]

Prema međunarodnim dokumentima, pod izrazom ***mučenje*** podrazumeva se svaka radnja:

a) koju namerno počini državni službenik ili lice u službenom svojstvu, ili neko drugi na osnovu njihovih naređenja ili uz njihovu saglasnost;
b) kojom se kod osobe izaziva veliki telesni ili mentalni bol ili patnja, sa svrhom:
   - dobijanja nekog obaveštenja ili priznanja,
   - kažnjavanja,
   - maltretiranja ili ponižavanja,
   - ili bilo kog drugog razloga zasnovanog na diskriminaciji.[6]

[5] Uporedi: ***Methods of Combating Torture***, UN, Fact Sheet No. 4, 1987.

[6] Kathryn English, Adam Stapleton, ***Priručnik za ljudska prava*** (praktični vodič za nadgledanje ljudskih prava), Zagreb, 1998, str. 49.

Okrutno kažnjavanje je smišljeno radi nepotrebnog nanošenja bola. Ono podrazumeva i kažnjavanje koje je suprotno ljudskom dostojanstvu. Njegova definicija zavisi od niza okolnosti. Na primer, ono uključuje i onemogućavanje nekoga u korišćenju svojih prirodnih čula kao što su vid ili sluh ili izazivanje gubitka osećaja za mesto i vreme. Takođe, onemogućavanjem prava na sticanje državljanstva ili izražavanja nacionalne pripadnosti, građanima se može uskratiti položaj u nacionalnoj i međunarodnoj političkoj zajednici, što vodi potpunoj degradaciji položaja pojedinca u organizovanom društvu (Vrhovni sud SAD).[7]

Pod ***nečovečnim postupkom ili kažnjavanjem*** podrazumeva se postupak ili kazna koja makar i u najmanjoj meri doseže stepen koji se smatra okrutnim. Šta to znači „najniži stepen", zavisi od mnogih okolnosti. Bilo koji način ispitivanja osim onog zasnovanog na „pitanju i odgovoru" predstavlja pritisak na ispitivanu osobu, ali se samo to ne može smatrati nečovečnim postupkom. Za to mora postojati još nešto: neko delovanje s namerom postizanja teškog mentalnog ili psihičkog stresa, kao što su produženi boravak u samici ili uskraćivanje sna.[8]

Pod ***ponižavajućim postupkom*** podrazumeva se postupak kojim se osoba ponižava ili prisiljava na postupanje suprotno vlastitoj volji i savesti. Taj

[7] Navedeno prema: Kathryn English, Adam Stapleton, ***Priručnik za ljudska prava*** (praktični vodič za nadgledanje ljudskih prava), Zagreb, 1998, str. 49.

[8] Uporedi: Kathryn English, Adam Stapleton, ***Priručnik za ljudska prava*** (praktični vodič za nadgledanje ljudskih prava), Zagreb, 1998, str. 50.

postupak ne mora nužno biti fizički: svaki postupak koji ponižava osobu u odnosu na njen položaj, ugled ili svojstva može se smatrati ponižavajućim ako dostigne određeni stepen okrutnosti.[9]

Tokom srednjeg veka, crkva je preko inkvizicije često organizovala lov na „veštice", iznuđujući priznanja od ljudi putem najsvirepijih oblika mučenja i nečovečnog postupanja, koje se najčešće završavalo spaljivanjem na lomači. Tortura je korišćena prvenstveno radi sprečavanja otkrivanja istine koja bi dovela do propasti mnogih uvreženih crkvenih dogmi, što je sprečavalo progres i napredak ljudskog društva, ali i zadržavalo dominantan položaj crkve u srednjevekovnom društvu.

Slična situacija je i danas. Zatvorena društva i vlasti u njima koriste torturu i druge različite oblike nečovečnog postupanja za obračunavanje sa njenim protivnicima i neistomišljenicima radi opstanka na vlasti. Opstanak na vlasti je cilj koji u takvom društvu opravdava svako sredstvo. Pred takvim zadatkom, odredbe mnogobrojnih međunarodnih konvencija i dokumentata, kao i unutrašnjeg zakonodavstva ostaju mrtvo slovo na papiru. Masovni slučajevi mučenja i drugih oblika nečovečnog i degradirajućeg postupanja, zabeleženi su u poslednjih nekoliko decenija u zemljama Latinske Amerike za vreme trajanja vojnih diktatura. Takvi slučajevi su zabeleženi i u Grčkoj za vreme vojne hunte u periodu 1967–1974. godine. Slična situacija kakva je

[9] Uporedi: Kathryn English, Adam Stapleton, ***Priručnik za ljudska prava*** (praktični vodič za nadgledanje ljudskih prava), Zagreb, 1998, str. 50.

postojala za vreme vojnih hunti u Latinskoj Americi i Grčkoj postojala je i u Srbiji za vreme trajanja režima Slobodana Miloševića.

Otvoreni rasizam – ne samo u etničkom, već i u političkom smislu, doveo je do toga da policija, državna bezbednost i vojska često grubo krše osnovna ljudska prava primenjujući različite oblike mučenja i nečovečnog postupanja ne samo prema okrivljenim ili osuđenicima, već i prema običnim građanima.

Situacija u Crnoj Gori je, već nekoliko godina unazad, bitno drugačija. Različiti oblici policijske torture bili su česti do 1994. godine kada je došlo do konsolidovanja demokratskih snaga, nakon čega su takvi slučajevi, i kada ih je bilo, bili prijavljivani i registrovani.[10]

Fenomen torture nije vezan samo za zatvorena društva, mada u njima tortura ima sasvim drugačije značenje. I u zemljama sa višegodišnjom, pa čak i viševekovnom demokratskom tradicijom, policija se često, u borbi protiv kriminala, ali i u drugim slučajevima, služi različitim oblicima psihičkog i fizičkog mučenja, maltretiranja i nečovečnog postupanja da bi došla do priznanja ili određenih informacija.

Zato su danas fizičko i psihičko maltretiranje i mučenje, kao i drugi oblici nečovečnog postupanja prema ljudima, zabranjeni mnogim međunarodnim konvencijama i aktima. Istovremeno, uvedeni su i

[10] Uporedi: Šeki Radončić, ***Crna kutija (policijska tortura u Crnoj Gori 1992–1996)***, Podgorica, 1996.

efikasni međunarodni mehanizmi borbe protiv torture.

U okviru sveukupnog zalaganja za poštovanje ljudskih prava i sprečavanje torture i drugih oblika nečovečnog i degradirajućeg kažnjavanja i postupanja, kao član Balkanske mreže za sprečavanje torture i pomoć žrtvama, *Centar protiv torture* Jugoslovenskog komiteta pravnika za ljudska prava, u sklopu zaštite i promocije ljudskih prava, u više navrata je pružio neophodnu pravnu pomoć žrtvama torture za vreme trajanja prethodnog režima.

U novonastalim okolnostima, Jugoslovenski komitet pravnika za ljudska prava, smatrajući da su za to stvoreni svi neophodni preduslovi, započinje kampanju za usvajanje *Evropske konvencije o sprečavanju mučenja i drugih nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka*, kao neophodnog i nezaobilaznog evropskog standarda u borbi protiv torture.